”SKOLTENE” FORTSATT STIGMATISERT OG DISKRIMINERT I SØR-VARANGER?

Kritisk kommentar til Tor Årnes desinformasjon om skoltebegrepets historie

Undertegnede henviser til Tor Årneses artikkel i Sagat og Finnmarken av 14. februar d.å., sitat: ”*De beske kommentarene som jeg har fått efterat påstanden om at østsamene er eget folk og således verken er identiske med fastboende sjøsamer eller nomadiserende fjellsamer, tyder på at det fremdeles er stor forvirring blant folk flest når det gjelder de etniske begreper hos oss*” sitat slutt. Videre henviste han til Rolf Enbusk og professor Nesheims betegnelser, som en dokumentasjon på at det riktige begrepet var/ er ”østsame”. Slik jeg forstår Årnes i forannevnte innlegg, så mener han at ”skolt” er et nytt begrep og at det har økt begrepsforvirringen.

Det er svært beklagelig at en av de meste sentrale medlemmene i Sør-Varanger historielag skaper en slik forvirring om skoltebegrepets historie i Sør-Varanger kommune. Jeg innbilte meg at Sør-Varanger historielags målsetting var å skrive inn fakta i sine historiske årbøker, og at historielagets fremtidige arbeide blant annet skulle dreie seg om å skrive ned det fraværende stoffet om skoltenes historie i Sør-Varanger. Men jeg er enig i hans beskrivelser om at skoltene er en særegen minoritetsgruppe i regionen, men jeg er svært skuffet over at Årnes kunne skrive mot bedre vitende en slik ukorrekt beskrivelse.

Begrepet ”østsame” ble lansert på 1960-tallet!

I dag har alle en frihet til å velge sin egen identitet, men denne friheten gir Årnes ikke til skoltene eller undertegnede. At noen i Neiden kaller seg for ”østsame” er en menneskerett, men det betyr likevel ikke at begrepet har en lang tradisjon. Faktisk ble begrepet ”østsame” lansert av den samiske bevegelsen på 1960-tallet, noe det finnes historisk dokumentasjon på. Skoltene som bodde utenfor Skoltebyen grep begjærlig det nye østsame-begrepet, da det ble lansert. Vi som var bosatt i Skoltebyen hadde ingen mulighet til en slikt identitetsflukt. Det hendte sikkert at undertegnede også kunne tenke meg å flykte fra egen **identitet**, men i dag er jeg stolt over min identitet som ”**skolt**”. Diskrimineringen og mobbingen av Neidenskoltene før 2. verdenskrig og hele 1950-tallet var en vanskelig tid for alle skolter bosatt i Skoltebyen, men Pasvikskoltene holdt seg skjult under denne etniske kampen. I dag har også Pasvikskoltene dukket frem og hevder sin kulturelle tilhørighet, men de var verken synlige eller gav noe støtte til sine frender under den harde ”etniske konflikten”.

I de siste årene har noen som påstår å være en Pasvikskolt dukket opp for å utnytte fruktene av den tidligere og pågående etniske striden, som skoltene i Neiden i alle år har siden 1826 har ført og fortsatt fører. Det er **ingen** i denne kommune som bryr seg om de enkeltindivider blant skoltene, som fortsatt har sin integritet og identitet i behold blir tråkket ned på og betraktes som ikke eksiterende i kommunen!

Stigmatiserte oppfatninger

Vi må alle akseptere hverandres identitet og meninger, men vi kan på ingen måte påtvinge andre ”egne stigmatiserte” oppfatninger som er hinsides all virkelighet og fakta. I så måte prøver den godeste Årnes av en eller annen grunn å påtvinge undertegnede og andre i kommunen en historisk usannhet. Jeg har i flere år fått føle på kroppen at Sametinget og den samiske makteliten prøver å endre på skoltenes historie, men jeg forholder meg til de historiske fakta og kildene! Kommunens egen politiske administrasjon betrakter fortsatt skoltene, som ikke eksisterende i Neiden. Det er faktisk en menneskerett å bestemme sin egen personlige, etniske og kulturelle identitet. Jeg betrakter meg som en ”skolt”, uansett om Tor Årnes eller andre godtar det eller ikke. For å belyse de historiske kjensgjerninger, trekker jeg frem noen faktamateriale, som alle kan sjekke for å få dette bekreftet.

Begrepet ”skolt” har vært enerådende fra begynnelsen av 1800-tallet

I Samerettsutredningen eller NOU 1997:4, kapittel 7- ”Østsamene i Neiden”, står det skrevet på side 340, øverste avsnitt, sitat: *”I Finland benyttes konsekvent betegnelsen kollta (skolt) om østsamene. Utvalget vil benytte betegnelsen østsame i denne utredningen, unntatt i de tilfeller hvor det vil være naturlig å bruke ordet skolt eller skoltesame, for eksempel i omtalen av lovgivningen i Finland. Utvalget vil benytte betegnelsen østsame i denne utredningen, unntatt i de tilfeller hvor det vil være naturlig å bruke ordet skolt eller skoltesame, for eksempel i omtalen av lovgivningen i Finland.”* Dette viser at skoltebegrepet også er det vanligste i Finland.

Mitt spørsmål blir: ”Hvorfor brukte man i den offentlige utredningen ikke det samme begrepet i Norge som i Finland?” Noe svar på dette får man ikke, men det har gitt meg i årenes løp mye bekymring og refleksjoner!

Undertegnede ble født i 1942 og vokste opp i Skoltebyen, mens den etniske konflikten fortsatt var sterkt tilstede og varte frem til utover 1960-tallet. Senere har konflikten endret form, men undertrykkingen av Neidenskoltene fortsetter! Under hele skoletiden på barneskolen fikk undertegnede slengt etter meg skjellsord fra de andre elevene og fra noen av bygdas befolkning. ”Skoltekonge”, ”skoltedjævel” eller ”skoltefan” var daglige slengord, man som barn og ungdom måtte leve med.

Når Tor Årnes og andre later til å ha glemt dette, så vil jeg i tillegg til foranstående NOU friske på deres hukommelse med sitater fra noen avisinnlegg før 1960-tallet. Tar med sitater fra to ulike debattinnlegg fra Finnmarken av 13.september 1958. Den første er skrevet av Terje Nilsen og har tittelen, ”Skoltene er urinn-vånerne i Sør-Varanger”. Sitat fra artikkelens begynnelse*: ”Når isen gikk av Bøkfjorden flyttet skoltene fra Boris Gleb ut til sine sommersteder. Skoltene er Sør-Varangers urinnvånere. Deres levevis dannet en besynderlig mellomting mellom fiskerens, jegerens, nomadens og den/ fastboende befolknings.*

Og deres flytninger mellom vinter-, vår-, sommer- og høstoppholdssteder skjedde så å si i takt med naturens egen årstidrytme. Grense-traktaten av 1826 satte egentlig en strek over deres fri ferdsel, da de jo var russiske undersåtter", sitat slutt.

Neste sitat er fra samme avis, men av rektor Axel Borgen i Kirkenes. Artikkelens tittel var "Da Sør-Varanger ble egen kommune". Et sitat fra denne artikkelen: *"Etter Napoleonskrigene da grenseforholdene var helt omskapt ved at Russland i 1809 hadde tatt Finnland fra Sverige, og Norge i 1814 var blitt forent med Sverige, ble spørsmålet om en deling av fellesdistriktene tatt opp mellom kong Karl Johan og tsar Alexander. Disse forhandlinger førte til et gunstig resultat i 1826 ble distriktet delt i det vesentlige med de grenser vi ennå har mellom Norge og Finnland fra den siste grenserøys etter Strømstadforliket fram til Muotkavarre eller Krokfjell, og derfra til Grense-Jakobselv mellom Norge og Russland. Befolkningen i distriktene bestod vesentlig av skolter"*, sitat slutt. Dette var bare to eksempler fra lokalaviser før 1960.

For alle interesserte lesere som er mer positive til skoltene eller ønsker mer informasjon om dette temaet, så finnes det mye i forannevnte statlige utredning og gamle aviser bl.a. på Sør-Varanger Folkebibliotek i Kirkenes. Som orientering vil undertegnede her henvise til en egen forskningsrapport "Skoltene en glemt kultur i Barentsregionen" fra 2001, som ble finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet. Rapporten er foreløpig ikke trykket for salg, men noen eksemplarer kan skaffes ved personlig henvendelse.

Tar tilslutt med et sitat fra Qvigstads beskrivelse av (Troms Museums Årshefter, 43 side 2 fra 1920) bosætningen i Sør-Varanger før 1870: *"At Enarelapperne ikke hadde nogen forbindelse med Neiden, fremgaar ogsaa av hvad G, Wahlenberg beretter sin Beskrifning om Kemi Lappmark (hans reise blev foretal i 1802), s. 51 : «Til Neiden färdas lapparne ganska sällan ; de blifva doch stundom nödsakade att skjutsa resande ryssar, som då sker öfver Suollisjaure. Annars äga de ingen kommunikation med ryssarne (o;de russiske Neidenlapper)», og s. 53: «Om Enareboer någon gang komma til Neiden att göra något varubytte, sker det genom köpman derstädes och ej direkte med ryska lapparne» ; s. 37; «I Neutamjoki (Neidenelven) fiska ej Enarelapparne någon lax.»* Videre skrev Qvigstad, sitat: *"Indvandringen av kvæner var i 1826 endnu ikke begyndt"*, sitat slutt.

Foranstående viser at Qvigstad og andre mente at skoltene var en særegen minoritetskultur. Hans observasjoner viser at skoltene ikke hadde noe kulturfellesskap med verken Inare- eller nordsamer på den tid. Man ser i sitatet at skoltene hadde lite kommunikasjon med andre grupper, og ble betraktet som russiske lapper. At skoltene i en historisk kontekst har blitt kalt med ulike betegnelser viser at ulike mennesker hadde ulikt syn på dem, og de ulike betegnelsene var/er heller ingen dokumentasjon på en antropologisk begrepsdefinisjon.

Genforskning på skolter & samer

Faktisk finnes det en genforskning av skoltene fra Sevettijærvi og av samer i Finland og Sverige fra 1966. Av forskningsrapporten går det frem at det er genetiske forskjeller mellom gruppene. Denne forskningen er en dokumentasjon på at samer og skolter har ulikheter i genmaterialet, men kultursymbolene har også tydelige ulikheter. Istedenfor å offentliggjøre denne rapporten, så har man fra norsk samisk hold lagt et lokk på denne forskningen for å skjule forskjellene. Undertegnede har en del data om denne forskningen, og vil senere muligens skrive noe om denne lite kjente forskningen.

Skoltebegrepets opphav

Tanner lanserte i sin tid en teori om at begrepet skolt kom av skallethet. Undertegnede var/ er uenig i denne teorien og tror heller at Tanner tolket Ailos begrep skoltti, som skalle utfra datidens sosialdarwinistisk tidsånd. Skoltene ble på hans tid som nå betraktet som mindreverdige skapninger, og av mange betraktet/ betraktes som individer "uten livets rett". For ca. 15 år siden leste undertegnede Tanners bok "Skoltlapparna" for første gang. Jeg ble ganske tidlig oppmerksom på Tanners henvisning til Ailio (Tanner, s. 83) og begrepet skoltti. Allerede på det tidspunktet fikk jeg en oppfatning at begrepet "skolt" kunne ha oppstått av ordet "skoltti". Imidlertid tok det mange år før jeg fikk bekreftet mine mistanker. Etter mange års studier og undersøkelser fikk jeg en dag bekreftet at "skoltti" var et gammelt russisk ord, som viste seg å bety "fra Kola" på 1800-talls russisk (fortsatt på folkemunne). Etter min oppfatning er begrepet skoltti forklaringen på skoltebegrepets opphav.

Etter årelange studier i gamle skriftlige kilder og senere års forskning har mine tidligere forutanelser om skoltebegrepets opphav sannsynligvis funnet en troverdig tolkning. Min overbevisning i dag er at alle "samene" på Kola tilhører den samme folkegruppen, og at de har en flere tusenårig historie fra Kola- og dagens Sør-Varanger. Kolasamenes/ skoltenes historie er forskjellig fra den øvrige samiske befolkningen, som har sine historiske røtter fra Hämä i Sør-Finland (Jf. Knut Odners bok "Finner og Terrfinner").

Neiden, 27.02.2003

Lokalhistoriker og "skolt"

Mikit Ivanowitz